

Aistimellinen maisema

Kaupungin puutarhureiden vuosipäivät

Forssa 2019

Laura Seesmeri

laura.seesmeri@utu.fi

Mikä maisema?

Maisemassa on kyse:

- Ihmisen ja luonnon suhteesta
- Menneisyyden ja nykyisyyden suhteesta
- Koetusta, aistitusta, havaitusta ja eletystä ympäristöstä

Maisema on kulttuuria. Siihen kuuluvat myös mielikuvat, metaforat ja myytit perinteestä nykyaikaan.

Maisema on konkretiaa ja kuvitelmaa

Maisema on merkitysjärjestelmä, jonka tavoitamme aistien ja havaintojen kautta. Se ei ole vain maata, luontoa tai tilaa. Sillä on symbolisia merkityksiä

Maisema on viitekehys, johon voidaan ankkuroida yksilöllinen tietoisuus tai yhteisöllinen identiteetti.

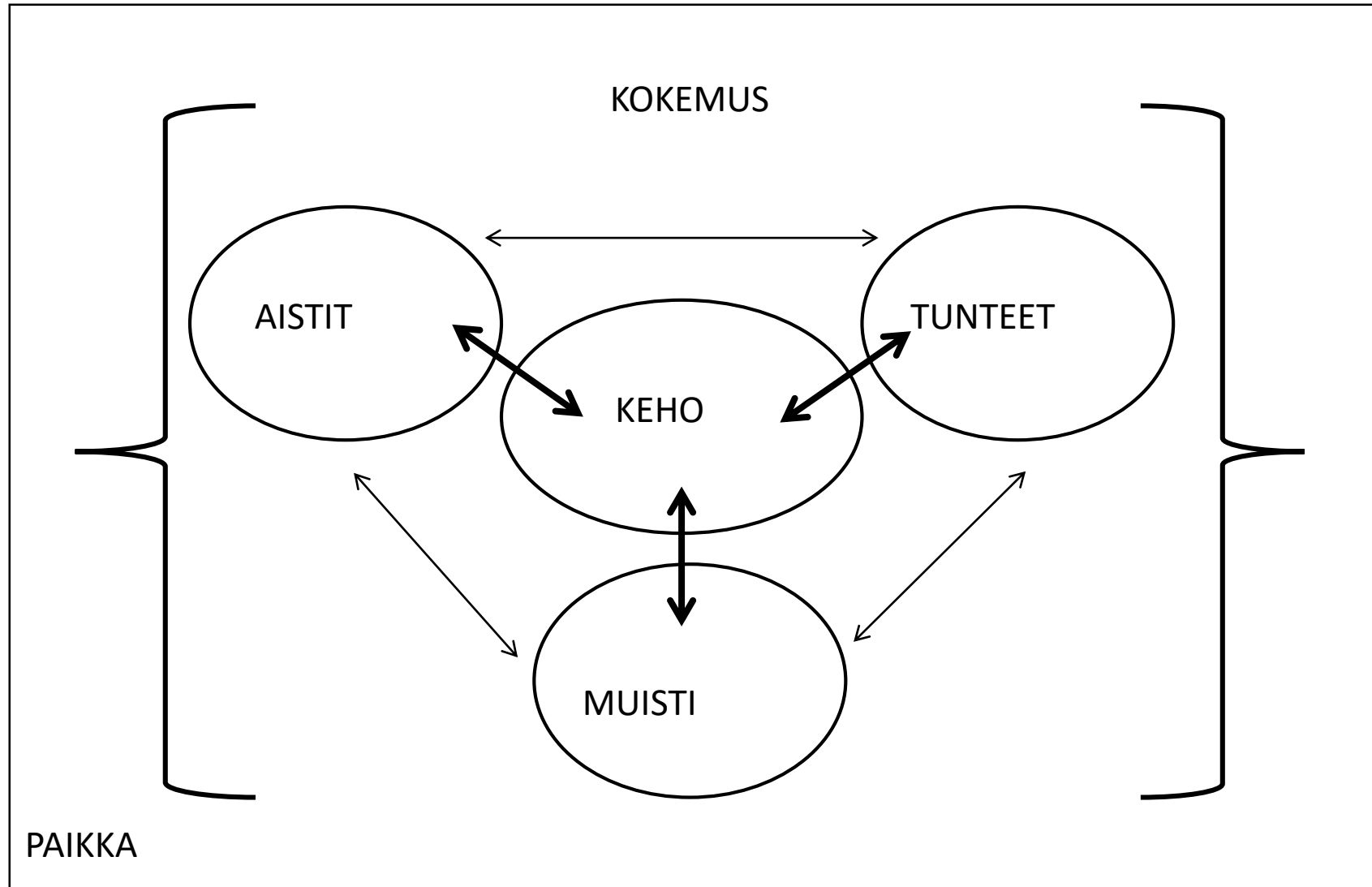
Maisema on suhde. Se muodostuu kokijan ja ympäröivän maailman välille.

Maisemassa yhdistyvät fyysiset, kognitiiviset ja emotionaaliset tilat. Maisema on olemassa oleva ilmiö ja myös meidän havaintomme siitä.

Eurooppalainen maisemayleissopimus

- Eurooppalainen maisemayleissopimus vuodelta 2000 on ensimmäinen kansainvälinen ja virallinen määritelmä maiseman sisällöstä. Tällä hetkellä sen on ratifioinut 39 maata. Suomi ratifioi sen ensimmäisten joukossa vuonna 2006.
- Sopimuksessa maisema nähdään arkipäivän elämän välineenä tai muokkaajana sekä yleisenä ja julkisena lähteenä, jonka avulla voidaan ymmärtää kulttuurillista menneisyyttä ja tulevaisuutta
- Sopimuksessa maiseman määritellään tarkoittavan ”aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja/tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta
- Näkökulma maisemaan on siis luonnontieteellinen ja humanistinen

Kokemuksellisen paikkatiedon rakentuminen

Maiseman suhde puutarhaan

- Puutarhassa korostuu ihmisen ja ympäristön suhde
- Puutarha on ihmisen päämäärätietoisesti muokkaamaa maisemaa
- Puutarha on ihmisen toimia ja valintoja maisemassa
- Puutarhan muokkaaminen / puutarhan käyttäminen
- Tekijät ja kokijat, suunnittelijat ja käyttäjät

Aistittu maisema

- Aistit ovat osa kehollisuutta ja ihmisen psyykkisfyysisistä kokonaisuutta. Ne liittyvät subjettiin, joka muodostaa suhteen maisemaan. Kulttuurinen kehollisuus on osa muistamista, havaitsemista, aistimista, kokemista ja tuntemista
- Aistit luovat ihmiselle ulottuvuuden aikaan. Ne kiinnittävät meidät intiimisti menneisyyteen tavalla, mihin vaalituimmatkaan ideamme eivät koskaan kykene.
- Fenomenologia antaa tutkimuksellisen pohjan kehollisuudelle. Ihminen nähdään maailmassa olevana ja tietoisena siitä. Raja paikan ja minän välillä on dialoginen. Keho on yhtälailla subjekti. Se voi samaan aikaan koskettaa ja olla kosketettu.
- Kehollinen maailmassa oleminen on elettyä ja läsnä olevaa mutta se on myös kulttuuria, joten se voi olla kuviteltua eletyn sijaan
- Keho ei ole objekti eikä väline vaan havainnon subjekti. Havaitseminen ja aistiminen tapahtuu kehon kautta.

- Aistittu maisema on fyysinen. Jotakin kuullaan, jotakin nähdään, jotakin haistetaan ja jotakin kosketetaan. Näin rakentuu mielen rekonstruoima havaittu maisema.
- Tämä maisema on kuitenkin vielä enemmän. Havaintojen lisäksi se merkityksellistetään ja tässä prosessissa vyyhteytyvät yksilölliset muistot ja kulttuuri. Näin syntyy kokemus, joka on mahdollista jakaa muiden kanssa
- Maisemassa ja etenkin puutarhassa tärkeää on myös hajuaisti sekä tuntoaisti etenkin tekemisen tai erilaisen liikkumisen kautta sekä ns. kuudes aisti kineettinen, proprioseptinen aistimus, jonka keskushermosto vastaanottaa kehon liikkeistä. On kutsuttu myös ruumisaistiksi tai kehon sisäiseksi silmäksi.
- Aistit ovat sekä biologisia että kulttuurisia konstruktioita. Niillä on kokemuksissa ja havaitsemisessa erilaisia rooleja. Esim. kulttuuriantropologi Tim Ingold määrittelee näkö- ja kuuloaistin eroja seuraavasti:
  - Näköaisti: etäännyttää, objektisoi, on analyyttinen ja hajottava
  - Kuuloaisti: yhdistää, subjektisoi, on synteettinen ja kokonaisvaltainen

Aistit, kehollisuus ja muistelu

- Ihminen on maailmassa aistiensa avulla. Aistit määrittävät tietoisuutemme. Ne kurovat etäisyyttä etenkin aikatasojen välillä mutta myös kulttuurillisten ja maantieteellisten etäisyyksien välillä.
- Kehollisuus, joka liittyy paikan, kokemushetken, muistojen ja menneisyyden yhteen kietoutumiseen on nimenomaan aistimellista. Se liittyy kuultuun, nähtyyn, haistettuun, tunnettuun, kosketettuun, maistettuun tai proprioseptiseen kokemukseen.
- Kun ihmiset muistelevat maisemia, on moniaistisuus tiivistyneenä kokemuskerrontaan

Näkö- ja kuuloaistista

- Näköaisti edustaa olemisen ulkonaista maailmaa.
- Kuuleminen ottaa osaa sisäänpäin suuntautuneeseen maailman tulemiseen.
- Itse äänet kuullaan
- Valoa ei nähdä. Nähdään objekteja, joiden pintaan valo piirtyy mutta ilman valoa niitä ei nähdä
- Näkeminen on erottamista. Se, mitä näemme, on jo ennen havaintoa irrotettu tilasta. Visuaalinen maailma on kuulemiseen verrattuna staattinen ja näkeminen on etäältä observeimista.
- Visuaalisuus on enemmän katsomista kuin näkemistä
- Kuuloaisti liittyy ajan virtaan ja kehon liikkeisiin tai kuulemalla havaitun objektin liikkeisiin
- Kuuloaistiin liittyy rytmi, joka resonoi koko maailman kanssa. Vuorokauden- ja vuodenaikojen vaihtelu, tuulet, sateet ottavat osaa ihmisen aistimaailmaan ja niihin ihminen resonoi kehollisesti.

- Äänet koskettavat suoraan sielua
- Äänimuistot välittävät tunteita, jotka sijoittuvat mielen ja ruumiin, kulttuurin ja biologisen leikkauspisteeseen. Aistimuistoina ne ovat piirtyneet keholliseen muistiin.
- Visuaalisesti rekonstruoidaan mahdollinen kuva maailmasta
- Maailmaan osallistutaan äänellisesti ja sitä havainnoidaan visuaalisesti
- Kuuloaisti liittyy myös maailman toimintaan: emme kuule ääniä vaan toimintaa
- Kuuleminen lähentää objekteja suhteessa subjekteihin. Äänet ympäröivät kuulijan
- Nähtävät objektit ovat etäisyyden päässä havainnoijasta
- Etenkin hämärässä, näköaisti yhdistyy muihin aisteihin. Ingoldin mukaan me kuulemme silmillämme aivan kuten me kuulemme korvillamme. Passiivinen kuuleminen muuttuu aktiiviseksi kuuntelemiseksi.

Haju, tunto, maku, lihasmuisti

- Hajuaisti tiedostamatonta, ohi tahdonvoiman voi temmata muistoihin. Muistirikas ja nostalginen aisti.
- Hajut nostavat muistoista esiin mielikuvia ja tunteita ennen kuin ajattelumme pystyy niitä editoimaan.
- Hajuilla on voima palauttaa menneisyyttä tietoisuuteen ja osaksi tämän hetkistä kokemusta.
- Nykyään hajuaisti liittyy esteettiseen ja tunnepitoiseen kokemukseen ei vaarantorjuntaan.
- Hajut tunkeutuvat tietoisuuteen ja niitä on hankala torjua. Katsottavalta voi sulkea silmät, kääntää pään, mutta nenää on hankalampi tukkia.
- Suhtautuminen hajuihin on nyky-yhteiskunnassa kompleksista ja länsimaissa hajut ovat harvoin mukana luontokuvauksissa tai ympäristön suunnittelussa, aromaattista puutarhaa lukuunottamatta.
- Hajut luovat paikan esteettis-emotionaalista luonnetta. Ne ovat osa paikan näkymättömiä arvoja ja osa sen sanoilla vaikeasti kuvattavaa luonnetta.

- Proprioseptinen aisti on kehon asennon aistimista
- Ihon kautta saadut tuntoaistimukset ja koskettaminen vaikuttavat ihmiseen suoraan vailla mielen analyysiä. Nämä aistimukset ovat kokonaisvaltaisia ja leviävät koko kehoon. Ne eivät vaadi erityislaatuista kokijaltaan. Koemme kaikki kuuman ja kylmän, kostean ja kuivan lähes samalla tavalla.
- Iho on suurin pinta-alamme minuutemme ja maailman välillä. Mikään muu osa ihmisestä ei ole samalla tavalla kosketuksissa ympäristönsä kanssa.
- Fenomenologisessa kokemuksessa raja subjektin ja objektin välillä on häilyvä. Koskettaminen on kaksisuuntaista havainnoimista (subjekti-objekti/objekti-subjekti). Keho voi samaan aikaan koskettaa ja olla kosketettu. Koskettamiseen liittyy myös muistutus siitä, että emme ole vain kokijoita maailmassa vaan tekijöitä ja toimijoita siinä.
- Aistina maku on lähellä hajuaistia. Ajallisesti maisemakokemuksessa se on usein muuta kuin tässä hetkessä olevaa. Maisema voi herättää makumuiston tai puutarhan maut nautitaan vasta myöhemmin.

Aistittu puutarha

- Mitkä aistit erityisesti ovat puutarhassa läsnä?
- Miten suunnittelulla voidaan vaikuttaa eri aistikokemusten korostamiseen?
- Äänet, lintujen läsnäolo, tuulen vaikutus, korkeat, kahisevat kasvit, kävelijän askeleet hiekka/pehmeä sammal...
- Tuoksut: tuoksuvia lajeja joka vuodentakalle?
- Näköaisti: värit, valon ja varjon suunnat ja korostukset
- Proprioseptinen ja tuntoaisti: tuuli, kosteus, korkeuserot